

1. forelæsning

Introduktion

Velkommen til dette minikursus. Det, jeg gerne vil lære dig her i begyndelsen er to ting:

For det første en god udtale af løbende grønlandsk, for uden en god udtale kommer du helt enkelt aldrig i gang med at lære rigtigt grønlandsk. Hvis din udtale er for ringe, vil du ikke finde tilstrækkeligt med mennesker at praktisere grønlandsk med. Dårlig udtale bliver nemlig tit opfattet som manglende respekt for det grønlandske sprog. Med god grund, for der er ingen valid undskyldning for ikke at lære i det mindste det. Med lidt hjælp og en smule fokus kan alle nemlig alle mennesker lære at udtale grønlandsk rimeligt flydende på få dage.

For det andet vil jeg prøve at hjælpe dig over den måske største forhindring for at lære grønlandsk, nemlig at du bliver nødt til at aflære en masse af de strategier, du hidtil har brugt med succes til at lære dig fremmedsprog som engelsk, spansk eller hvad du end måtte have været i gang med.

Siden den såkaldte naturmetode gjorde sit indtog i fremmedsprogsundervisningen for et halvt århundrede siden har tendensen været at det drejer sig om at bruge sproget uden alt for mange tanker på grammatisk korrekthed.

De sprog, du kender i forvejen, er såkaldt analytiske sprog. Det betyder bl.a., at der er tale om sprog med korte ord, der ikke bøjes ret meget, og at de vigtigste ord kommer igen og igen. Tænk på den klassiske begynderbog i engelsk for danskere: *I can hop and I can run*. Hvis den remse er det eneste engelske man overhovedet kan, har man jo allerede noget brugbar viden: Man kan jo dårligt høre en engelsk sætning uden at støde på ord som *I*, *can* og *and*. Det er derfor en god ide at lære sig sprog som engelsk ved principielt at lære ord efter ord. Når man så har lært ord nok kan man tale en slags anvendelig fremmedsprog.

På grønlandsk er der næsten ingen enkeltord, der på samme måde kommer hele tiden. Faktisk er der ikke et eneste ord i den engelske sætning, der kan oversættes til et selvstændigt ord på grønlandsk. *hop* og *run* er stammer, der ikke kan bruges før der er sat grammatiske endelser på dem, *can* og *and* er såkaldte tilhæng og *I* er en grammatisk endelse.

Der er altså ingen vej uden om en eller anden form for abstrakt, grammatisk tænkning på vejen til det polysyntetiske grønlandske sprog. Det bliver du nødt til at acceptere. Men med dette system i hånden vil du trinvis blive ført ind i denne nye måde at tænke på, og du vil opdage, at anderledesheden rent faktisk er et meget mindre problem end du lige nu måske antager.

Du bliver altså nødt til at aflære dine ideer om at grammatik er overflødig eller endda direkte skadelig, og lære at forstå, at i grønlandskindlæringen er grammatikken din bedste ven!

Hvis du allerede nu er ved at få kolde fødder og synes, at det her er et helt uoverskueligt projekt, så overvej lige følgende: Selvfølgelig kan man lære at tale grønlandsk. Det er ikke i sig selv et indlæringsproblem at sproget er meget anderledes. Ethvert barn lærer sig grønlandsk på kort tid, før 1950 talte næsten alle danskere i Grønland grønlandsk, og vi er da trods alt en lille håndfuld, der har lært at

Per Langgård

pela@nanoq.gl - per@oqaaserpassualeriffik.org - per@oxenroadinn.fi

Härkätie 371
FIN-21490 Marttila
+358 2484 6062

Postboks 980
DK-3900 Nuuk
+299 328486

tale nogenlunde flydende grønlandsk som voksne også i nyere tid.

Bundlinien er, at der skal gøres en særlig indsats for at lære sig grønlandsk. Det er ikke let, men selvfølgelig kan det lade sig gøre med lidt hjælp.

Udtalekursus - enkeltlyd

Der er som sagt en del, der skal overvindes og læres før man kan tillade sig at sige, at man taler grønlandsk. Faktisk så meget, at der er mange der opgiver på vejen. Men der er absolut ingen undskyldning for at udtale grønlandsk dårligt. Grønlandsk udtale er nemlig umådeligt simpel.

Så lad os hoppe lige ud i det.

Den uvante lyd [q]¹

Bogstavet *q* og dermed lyden [q] skaber typisk nogle problemer i begyndelsen. Mange opfatter den som en meget vanskelig lyd, for vi kan kun genfinde noget, der ligner den, i ekstreme tilfælde i dansk. Lyden kan altså kun dårligt overføres men må tillæres.

Rent teknisk er lyden [q] i familie med dansk [r] i henseende til det sted, lyden dannes. Bagtungen er presset langt ned mod drøbelen. Men i henseende til den måde lyden dannes på er [q] i familie med [p], [t] og [k]. Der sker det, at den luft, der strømmer op fra lungerne bliver helt blokeret ind til blokeringen sprænges med et lille hørligt smæld. Når vi udtaler et dansk [k] er det tungeryggen, der klemmes op mod ganen og dermed lukker af for luften, når vi udtaler et grønlandsk [q], er det bagtungen og drøbelen, der skaber det tilsvarende lukke.

Her er et par tricks til at bringe tunge mv. i stilling til at udtale [q] korrekt:

Luk munden højt op og udtal det danske ord 'har', men hold lyden meget længe 'haaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaar'. Når du mærker efter, kan du føle at tungen er trykket langt ned og et godt stykke bagud i munden. Faktisk ligger din bagtunge lige ved siden af drøbelen mens du udtaler ordet. Prøv nu UDEN AT LUKKE FOR LUFTSTRØMMEN OG MEDENS DU STADIG HAR MUNDEN VIDTÅBEN at gå videre med et ord, der begynder med gr- ('graver' eller 'grafiker' er nemmest, men du kan jo også prøve med 'grever' eller 'grise'). Der sker nu det, at din bagtunge uvilkårligt vil ramme drøbelen på vejen nede fra det dybe danske -ar op til ganen, hvor den skal forme g-lyden.

Hvis din mund var åben nok og du sørgede for ikke at stoppe luftstrømmen mellem -r og gr-, kunne du erkende et lille smæld, der kom allerbagest i munden. Det er et grønlandsk [q]. [q] findes altså i dansk, men indrømmes må det vel, at eksemplerne er marginale.

Dette var erkendelsen af [q], men der er endnu et stykke til at kunne bruge den i praksis. Her er et par øvelser, der kan hjælpe dig på vej. Bliv ved med øvelserne til du sikkert føler det korrekte lille smæld.

- Udtal den danske sætning "Har grafikerens tid?" på meget affekteret overklassedansk dvs. med ekstremt åbne a-er og gør det lidt hurtigt så at "har" og "grafikerens" smelter sammen til et ord. Du vil så producere en lydsekvens i

¹ I sprogvidenskaberne betyder skarpe parenteser lydskrift.

Per Långård

pela@nanoq.gl - per@oqaaserpassualeriffik.org - per@oxenroadinn.fi

Härkätie 371
FIN-21490 Marttila
+358 2484 6062

Postboks 980
DK-3900 Nuuk
+299 328486

retning af [haqafik..]²

- Prøv nu det samme med en anden vokal. Udtal sætningen "Bær grisen ud, mand!" overdrevent lavkøbenhavnsk og du vil udtale noget à la [bæqis..].
- Til sidst kan du jo prøve med sætningen, "De'r gratis bajere, når jeg kan!" lidt hurtigt udtalt!

Tredie og sidste trin er nu at blive så dygtig til lyden, at du ubesværet kan anvende den i enhver lydlig sammenhæng eller helt isoleret for den sags skyld. Og det er et træningsspørgsmål. De følgende øvelser skal du gå og lave så ofte som muligt i et par timer. Herefter burde [q] være totalt uproblematisk for dig.

De lidt uvante lyd [ɣ], [ɬ], [x] og [χ]

Der findes 4 lyd på grønlandsk, som i og for sig ikke burde volde voksne indlærere problemer, fordi voksne som regel kender dem i forvejen, men når man møder dem i denne nye grønlandske sammenhæng virker de alligevel fremmede og må altså lige erkendes som værende bekendte.

[ɣ] udtales samme sted som [k] og staves med bogstavet *g*. Lyden er præcis som i dansk og som i dansk forekommer den kun mellem to vokaler: "I denne uge bager vi efter kogeboq" [u:ɣə..ba:ɣə..kɔ:ɣə].

[ɬ] er den ustemte variant af *l*. Den findes kun lang på grønlandsk og behøver derfor ikke sit eget bogstav. Hver gang vi har to *l*-er³ ved vi, at der lydligt er tale om to [ɬ]-er. [ɬ] findes i dansk men ikke isoleret (man kan dog opleve børn, der mangler fortænder, køre "ɬalom" i stedet for "slalom" og undertiden skete det vel også for både dig og mig, at vi efter tilstrækkeligt mange genstande faldt og "ɬog os" på vej hjem fra pubben). Hvis du har vanskeligt ved at isolere den så prøv at erkende og isolere følgende stump af dit danske modersmål:

I ord som "slut" og "pludselig" er lyd nummer 2 slet ikke som du sikkert tror [l]. Det er faktisk [ɬ]. Tricket er blot at blive bevidst nok om dem til at du kan fjerne hhv. s og p. Det er faktisk ikke en vanskelig lyd for en dansker, men når den alligevel ikke sjældent opfattes problematisk hænger det nok sammen med det forhold, at de fleste glemmer at [ɬ] undtagelsesløst skal intoneres på en høj tone og ikke på normaltonelejet.

[x] er den ustemte variant af *g*. Den findes kun lang på grønlandsk og behøver derfor ikke sit eget bogstav. Hver gang vi har to *g*-er ved vi, at der lydligt er tale om to [x]-er. [x] findes ikke i dansk, men du kan stort set genanvende det "hvæs", du kender fra tysk *ich*.

[χ] er den ustemte variant af *r*. Den findes kun lang på grønlandsk og behøver derfor ikke sit eget bogstav. Hver gang vi har to *r*-er ved vi, at der lydligt er tale om to [χ]-er. [χ] findes ikke i dansk men mange genkender den fra visse dele af Tyskland, fra hollandsk eller fra fransk som i det franske ord for et brev, [letχ].

Og længere er historien om de enkelte lyd faktisk ikke. Når du har øvet lidt på disse få lyd, vil du være i stand til at papegøje grønlandske ord og sætninger efter, og du vil snart være klar til at læse en grønlandsk tekst op på en forståelig måde.

² I den internationale lydskrift anvendes tegnet [ɑ] om åbent -a- som i dansk 'harefarve', mens [a] anvendes om -a- som i 'hattedame'

³ Hermed menes to *l*-er som lyd. Som lyd betragtet er der slet ikke *r*, men derimod to *l* i ordet *Kangerlussuaq*.

Per Langgård

pela@nanoq.gl - per@oqaaserpassualeriffik.org - per@oxenroadinn.fi

Härkätie 371
FIN-21490 Marttila
+358 2484 6062

Postboks 980
DK-3900 Nuuk
+299 328486